

EL DIAGNÒSTIC EN ELS TRACTAMENTS DEL LENGUATGE

Actualment creix la demanda dirigida sobretot a dificultats de llenguatge o bé perquè el nen no parla, o perquè parla poc, o perquè hi ha algun fonema que distorsiona..., sense possibilitat de plantejar altres qüestions.

Nosaltres pensem que hem de tenir eines per poder fer una lectura més enllà del llenguatge expressiu, és a dir de la parla del nen, i que no ens podem quedar només amb allò que és observable...

Es per això que la posició del terapeuta en la manera d'escoltar el que li passa al nen juga un paper rellevant en el procés d'avaluació i d'intervenció.

Quan parlem d'escoltar, ens referim per una banda als pares, amb a una primera entrevista en la que ens podran relatar en quin moment han aparegut les primeres paraules, com i quan les ha començat a organitzar, com veuen al nen, quin lloc té dins la família, com el diferencien dels altres germans si es que n'hi ha, quines expectatives tenen, quina importància té per ells la demanda que fan (doncs moltes vegades venen derivats per l'escola i ells no veuen les mateixes dificultats, sobretot si és petit o acaba de començar l'escola...) i per l'altra banda escoltar al nen.

Cada nen és diferent, perquè cadascun d'ells té una sèrie d'elements que formen la seva història particular. Hi ha unes expectatives prèvies que d'alguna manera determinaran la seva relació amb el llenguatge.

El subjecte es relaciona amb el llenguatge, i des de el primer moment la relació amb l'altre està vehiculitzada pel llenguatge. Prèviament a que el nen parli ha de ser parlat per l'altre. Abans que el nen digui les primeres paraules, hi ha una activitat constant del cos (plors, falta de propiocepció, rebequeries...) Amb l'entrada del llenguatge oral es regulen aquestes experiències corporals...

A una edat molt primerenca, el nen comença a reconèixer-se, a diferenciar el seu propi cos del de l'altre. Si no es produeix aquesta diferenciació, el nen no pot entrar en el llenguatge.

El llenguatge no arriba a dir-ho tot i pel nen no és fàcil començar aquest circuit...però de manera ràpida el nen queda lligat al llenguatge en el moment que se n'adona que hi ha algú altre que el reconeix, i aquest llenguatge li facilita també el poder-se separar de la mare.

Hi ha nens que parlen, però que no estan en el discurs. No és el mateix estar en el llenguatge (les paraules designen coses) que estar en el discurs (les paraules tenen una funció). Diem que un nen està en el discurs quan les tres grans dimensions del llenguatge (**l' us, el contingut i la forma**) estan instaurades.

Quan parlem **d'ús del llenguatge**, ens estem referint a la dimensió pragmàtica, que consisteix en utilitzar el llenguatge en diferents situacions de comunicació i interacció social, i per tant en diferents funcions o usos: demanar informació, saludar, protestar, ordenar... Les habilitats pragmàtiques del llenguatge s'amplien i potencien quan l'altre estructura les situacions lingüístiques i permeten al nen expressar sentiments i pensaments, prendre la paraula, comunicar-se amb els seus iguals, argumentar...en definitiva jugar amb el llenguatge. Es quan diem que el nen té competència lingüística.

El contingut del llenguatge no es limita al reconeixement de les paraules, sinó que aquest coneixement es trasllada als contextos i situacions en els que el nen es troba, enriquint-se amb l'expressió oral de les persones amb les que es comunica. Els nens van passant una sèrie d'etapes a través de les quals la seva percepció de la realitat es va transformant gràcies al seu desenvolupament cognitiu, les seves experiències i els models transmesos per l'ambient social.

La forma del llenguatge compren d'una banda la competència fonològica (existeix un ordre d'aparició i unes estructures de desenvolupament fonològic molt definides. Els nens van afinant progressivament les seves capacitats articulatòries gracies a una sèrie d'adaptacions dins l'esquema d'aprenentatge per feed-back) i per altra banda la morfosintaxis o processos sintàctics, que es l'habilitat per comprendre com estan relacionades les paraules entre si, és a dir, l'estructura gramatical bàsica del llenguatge. Dependent de la seva evolució, es desenvoluparà el llenguatge i en conseqüència el pensament verbal.

Al començament és el context situacional qui supleix l'ambigüitat del missatge però permet una real comunicació entre les persones i el seu entorn. Les paraules que impliquen relacions i operacions no surten de manera immediata, doncs exigeixen un major nivell de desenvolupament cognitiu i un domini de la funció simbòlica que s'adquireix de forma progressiva.

Podríem dir que la organització morfo-sintàctica és un procés de perfeccionament de les estructures lògiques primàries i de les múltiples transformacions que el nen aplica a un enunciat.

Fer el diagnòstic de problemes de llenguatge és molt delicat perquè l'ús que el nen fa del llenguatge és un aspecte important a tenir en compte a l'hora de determinar si hi ha o no trastorn, ja que poden aparèixer fenòmens que poden dur-nos a fer un diagnòstic erroni.

Si no hi ha una escolta atenta i es desconeixen els processos implicats en el creixement del nen es pot donar una mala interpretació. El nen petit, a partir dels 2 anys experimenta amb el llenguatge, comença a denominar coses, objectes, persones i a donar-los una significació, una intencionalitat. Es en aquest moment en el que el nen evoluciona, comença a jugar amb el llenguatge i alhora es va fent una retroalimentació. Comença a associar i encadenar els significants, a entendre el significat dels mateixos, a associar el subjecte i l'acció, es a dir que descobreix el potencial del llenguatge parlat. Com hem dit abans, aquest procés està mediatitzat per l'altre.

Precisament per això, el nen pot fer un ús "bizarro, particularment estrany" del llenguatge.

Hi ha aspectes que es poden confondre, com ara les repeticions, els neologismes, les holofrases... aquests, són aspectes de llenguatge que tant podem observar en nens que presenten un retard de llenguatge sever i que poden evolucionar de manera favorable com en nens que tenen una estructura mental pròpia de la psicosi.

Hi ha una sèrie de elements que ens ajuden i ens permeten fer el diagnòstic dels trastorns del llenguatge i de la parla.

Tot i que els problemes de parla i els de llenguatge són diferents, sovint apareixen junts i es confonen.

Quina és doncs la diferència entre llenguatge i parla?

El **llenguatge** és considerat una funció cerebral superior i uns dels processos cognitius més importants. Ens permet relacionar-nos de manera eficient amb el nostre entorn i a més a més dur a terme una sèrie d'altres processos que ens faciliten l'ordenament dels nostres pensaments, a través de l'emmagatzematge, processament i codificació de la informació que rebem del nostre entorn, actuant com un mediador entre el coneixement de l'ésser humà i els estímuls que ho envolten.

Quan diem **parla** ens estem centrant en el resultat verbal d'una acció motora, realitzada per l'aparell bucal i els òrgans fonoarticulars, que està sent dirigida per certes àrees del cervell; té a veure directament amb actes motors.

I això és el que diferencia parla de llenguatge, ja que el llenguatge és en si una funció cognitiva superior (que implica un procés mental), però *la parla és un acte motor que està al servei del llenguatge* perquè els éssers humans puguem comunicar-nos oralment. La parla implica d'una banda la correcta articulació dels sons (Fonemes) consonàntics i vocàlics, i d'altra banda la fluïdesa o velocitat amb que s'està produint cada so o fonema.

Retornant als elements que ens permeten fer el diagnòstic, tenim d'una banda, **el joc** que fa el nen, que ens permet observar com simbolitza, quin tipus de llenguatge hi ha (encara que no parli) i si té o no intenció comunicativa. També ens permet detectar si hi ha dificultats de comprensió.

Si el nen no organitza cap mena de joc podem pensar que en algun moment del seu desenvolupament, aquest procés (el de reconèixer-se ell mateix i diferenciar-se de l'altre) ha estat interromput o que la organització simbòlica necessària no ha estat inscripta mai.

D'altra banda, a través del **dibuix** també es pot observar si hi ha relació entre els elements o aquests estan aïllats o en desconexió, a més a més ens permet veure el nivell de maduresa i coordinació motriu del nen.

I evidentment el **llenguatge espontani** del nen (que pot ser també gestual) que es una de les maneres més directes per observar la parla de l'infant, encara que aquesta no estigui estructurada del tot.

Ens hem de donar un temps abans d'intervenir, perquè és important no posar tot allò que falta en el nen (que es la tendència habitual en l'adult, per completar-lo). I donar-nos temps vol dir no tenir pressa. No oblidem que cada nen té el seu temps per desenvolupar les seves competències i establir vincles amb l'altre.

Amb això volem dir, que si un nen de 3 anys no parla, els pares comencen a preocupar-se per la incidència que això pugui tenir després en els aprenentatges quan encara hi ha dos o tres cursos per endavant. Aquesta pressió social i escolar genera angouxa a les famílies i educadors, però en molts casos provoca un rebuig important cap als aprenentatges escolars per part del nen.

Es important fer un diagnòstic diferencial entre trastorn de parla o de llenguatge, especialment quan són tan petits...

En primeres edats, gairebé cap diagnòstic pot ser definitiu, doncs els nens estan en continua evolució, i el que en un primer moment pot semblar un trastorn determinat pot derivar en un de diferent.

Fent referència a això últim, ens agradaria il·lustrar aquesta presentació amb una *vinyeta* on es pot veure això que estem parlant...

En Marc es un nen de 2 anys 5 mesos que consulta al CDIAP perquè "*diu poques paraules*". És l'únic fill d'una parella que superen de llarg els 40. En els darrers mesos de l'embaràs, la mare va tenir diabetis gestacional. Va néixer a terme i la mare diu que es un nen saludable. Apunta, això sí, un episodi que la va preocupar. Durant un temps i de manera reiterada, en Marc feia un gest estrany amb la boca. Va consultar-ho amb la seva pediatra. Aquesta no li va donar massa importància, però davant la insistència de la mare, la va remetre al neuròleg, per descartar (segons va anotar en el volant) possible Sde. De Moebius. L'exploració va resultar normal.

A la primera visita amb nosaltres, la mare mostra molta angouxa al recordar que el dia que va tenir l'entrevista amb la mestra de l'escola bressol, coincidia amb el Dia Internacional de l'Autisme, que havia estat veient diferents reportatges a la televisió i que "*temia que el Marc ho fos*", però que a l'escola deixant de banda que encara anava molt a la seva i no juga massa amb els altres nens, no l'hi van dir res que fos especialment alarmant.

Les primeres paraules d'en Marc (papa, mama, yayo, no...) van aparèixer cap allà els 12-13 mesos, però que no hi ha hagut massa increment... La mare el descriu com un nen tranquil, més aviat observador, gens intrèpid, que juga sol i que no s'acosta massa als altres nens...

Aquest curs hi ha hagut un canvi d'escola bressol, i la mestra està amoïnada per la falta de relació amb els altres nens de la classe, la manca d'interès per les activitats proposades i especialment pel seu rictus. Des de l'escola diuen que sempre té una expressió trista. Nosaltres pensem que té un fenotip que presenta interrogants... Desconeixem si s'han fet proves genètiques, però segons la mare, el Marc té la mateixa cara que el seu pare...Volem destacar el fet que el pare no hagi vingut mai a cap entrevista. Segons paraules literals de la mare "*al meu home no li agraden els metges*".

Es va començar a treballar amb el Marc pensant en un “*retard simple de parla*”, però a mida que avançava el tractament, han anat apareixent altres aspectes que dificulten la seva evolució:

- No sempre respon al seu nom
- No mostra interès per les coses que l’envolten
- Necessita que estiguis al seu costat per iniciar qualsevol activitat
- Es gronxa quan no sap que fer
- “S’enganxa” molt a un mateix joc.
- Intensitat exagerada de les emocions (està excessivament content a la sala d’espera, o pica de mans reiteradament quan encaixa dues peces d’un trencaclosques...)
- Si juga al terra, tendeix a tenir l’esquena protegida, es recolza a la paret... ho prefereix a estar enmig de la sala...

En Marc ja ha fet 3 anys, i la seva evolució a nivell global i de llenguatge ha estat mínima. Es per això que ens varem qüestionar si continuàvem amb la logopèdia o calia donar un gir al tractament, i es va acordar que era més convenient treballar amb el Marc des d’una orientació més psicoterapèutica.

Esperança Urpí
Logopeda

Sílvia Boncompte
Logopeda

*Treball presentat dins l’espai “**Infància i Psicoanàlisi**” organitzat per l’EPFL – Fòrum Opció Escola de Barcelona, el 21 de març de 2013.*